Bakkeleien met Jan Greshoff

Maurice Roelants

bron
Maurice Roelants, *Bakkeleien met Jan Greshoff*. Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam 1938

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/roel004bakk01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

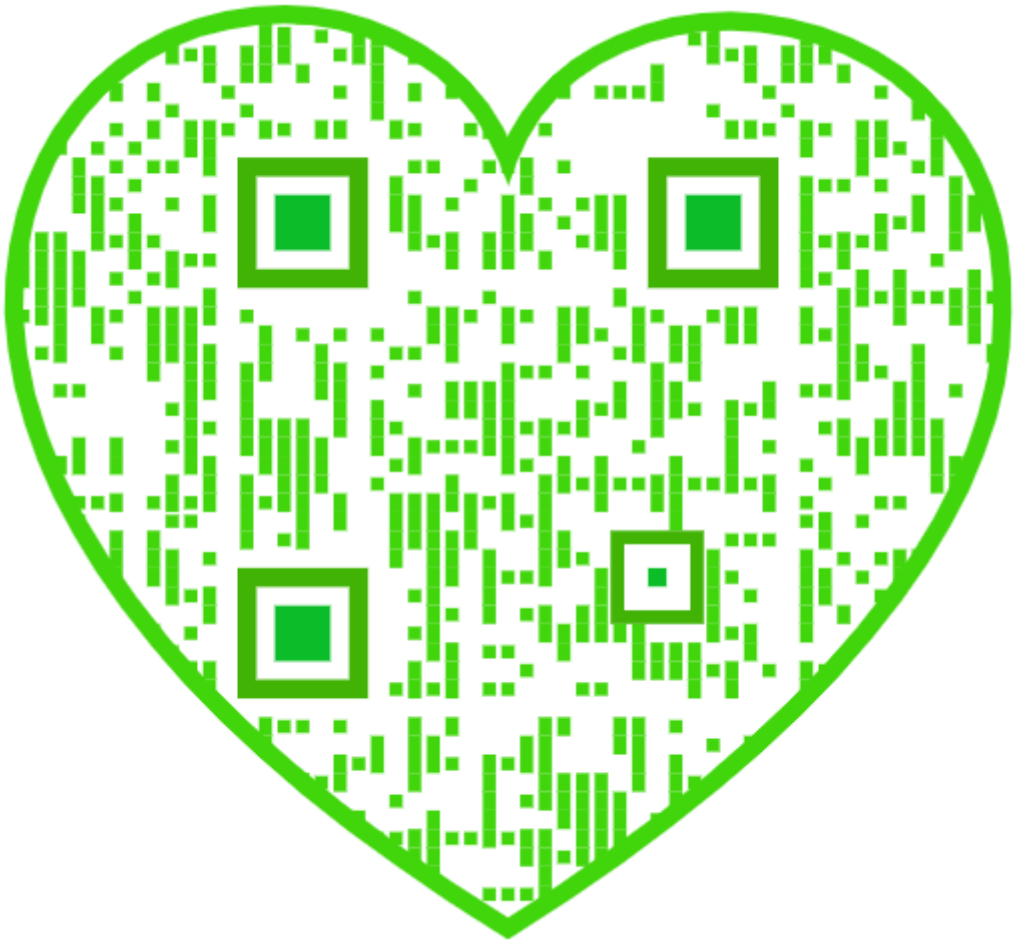

‘*Laten wij de stukken op tafel leggen*’
Rebuten, J. Greshoff, pagina 205.

[Inleiding]

IN VERSCHEIDENE BLADEN HEEFT JAN GRESHOFF voor eenigen tijd over het schatten in de Vlaamsche letteren uitlatingen neergeschreven, die dit probleem verward maakten. Voor een kwestie van theoretischen aard werd daarbij een schrijver gekleineerd, die veel beter verdient, nl. Maurice Gilliams. Ik heb toen gereageerd en er heeft zich tusschen Jan Greshoff en mij een polemiek ontsponnen. Zijn versmolten dagbladartikels, aangevuld met een stuk uit 1935, heeft Jan Greshoff waardig gekeurd om te worden opgenomen in een boek, 'Rebuten', met een bedenkelijke samenvatting in enkele regels van mijn deel in de polemiek. Men zou moeilijk met meer onelegant misprijzen aan iemand kunnen betuigen, dat al wat hij heeft ingebracht niet het minste belang heeft. Jan Greshoff staat daar thans alleen en superb te triomfeeren over een anoniem geworden Zuiderbroeder, waarvan niet met zekerheid kan worden gezegd of ik dat ben of een ander. Hij spreekt er van: 'Uw Roelants...' en aan dien Zuiderbroeder schrijft hij, opgepoetst en van al te duidelijke vergissingen gezuiverd, al wat hij naar aanleiding van mijn tegenwerpingen heeft bijeengegooid.

De goedjonstige lezer heeft het recht ook een andere klok te hooren. In een onbewaakt oogenblik heeft Jan Greshoff den zin neergeschreven: 'Laten wij de stukken op tafel leggen.' Met royaal gebaar legde hij daarop een verminkten tekst op tafel. Het is noodig dat ik er eenige stukken bijleg.

Louter tot verduidelijking van een litterair probleem? Slechts voor een deel. Om diverse redenen wordt in alle literaturen overschat en onderschat, zooals van mensch tot mensch in het leven, - en de wereld draait voort. Snijd af wat u hindert, werd reeds door oude wijzen geleerd. De manier waarop Jan Greshoff deze polemiek heeft gevoerd en ze in boekvorm besluit, na een paar intermezzo's van persoonlijken aard, komt mij hinderlijk en poovertjes voor. Derhalve deze reactie. Dit vlugschrift is niet bestemd voor lezers met academischen aanleg, die elk idee losmaken van wat persoonlijk is. Wat Jan Greshoff ons met deze polemiek over zichzelf heeft onthuld is typischer en verdient scherper aandacht dan wat hij over het probleem schatten

en overschatten improviseerde. Niet zoozeer omdat hij, tegenover ons z.g. Vlaamsch provincialisme, zoo ontzaglijk veel van den universeelen geest in Europa vertegenwoordigt, wij hebben humor genoeg om hem zijn illusies daaromtrent te laten, maar omdat hij albedillend een rol van oppersten censor speelt, waarmee hij bezig is een deel der goede betrekkingen tusschen schrijvers van Noord en Zuid, zonder eenig nut voor de literatuur, te bederven.

Het steekspel begint argeloos...

In ‘Het Vaderland’ (Den Haag) publiceerde Jan Greshoff een bespreking van de eerste acht afleveringen van de ‘Bladen voor de Poëzie’, die door René Verbeeck worden uitgegeven. Deze bespreking liet hij voorafgaan door de hiernavolgende algemeene beschouwingen. Hetzelfde stuk verscheen in het ‘Hollandsch Weekblad’ te Brussel en in ‘De Sumatrapost’ te Medan en werd door ‘De Standaard’ te Brussel overgenomen:

‘Belangstelling voor geestelijke aangelegenheden is er in de Vlaanderen te over. Er valt een achterstand in te halen en met niet zelden bewonderenswaardige offervaardigheid wijden belangstellenden uit alle standen zich aan de verfraaiing en de verrijking van hun leven. Ook de poëzie wordt er met edel vuur beoefend en vindt bij een groot publiek aandacht en ingang. Nog onlangs betrapte ik een Brusselschen tramconducteur erop, dat hij de rust aan het eindpunt benutte voor de lectuur van Gezelle. En als er een dichter gehuldigd wordt komen honderden eenvoudige zielen door hun aanwezigheid getuigenis afleggen van hun bewondering en erkentelijkheid. De onverschilligheid ten opzichte van de Muze, welk den Hollander van nature eigen is - uitzonderingen bevestigen den regel - wordt hier niet aangetroffen. Waar begrip ontbreekt, cultiveert men hier ten minste den eerbied voor de schoone letteren. Op deze wijze is er in Vlaanderen een atmosfeer ontstaan, waar de dichtkunst zich vrijelijk en met welbehagen in ontplooien kan. Er wordt dan ook krachtig gerijmd!

Maar tegenover deze gunstige factoren staan ook enkele niet geringe bezwaren, welke het ontstaan van een waarlijk belangrijke letterkunde belemmeren. Het pijnlijkste nadeel alhier is, dat een indringende en gezaghebbende critiek, die zich zonder aanzien des persoons uitspreekt, tot de groote zeldzaamheden behoort.

Marnix Gijsen is een der scherpzinnigste en onafhankelijkste kunstrechters en hij heeft menig voortreffelijk opstel openbaar gemaakt; toch is hij - zelfs hij - niet geheel vrij van de algemeene fout: een neiging om het geringe op te blazen tot een evenement. Men ‘ontdekt’ hier telkenmale genieën. Nu eens bazuint Maurice Roelants rond dat ‘Elias en de Nachtegalen’ - een lang niet onverdienstelijk debuut - een meesterwerk is, zonder te vermelden, dat het ontstaan is uit een kruising van Rilke en Alain-Fournier. Het lijdt

geen twijfel dat Maurice Gilliams talent heeft en hij is daarenboven een ingetogen en eerlijk arbeider in den wijngaard, doch van een meesterstuk heeft deze eerste proeve nu juist niets. Kort daarna wordt er luidkeels verkondigd dat Blanka Gijselen het wonder van Vlaanderen is. Maar het boudste maakte het Raymond Herreman, die ons den verwarden en verbleekten naneef van Rimbaud, Bert Decorte, als goddelijk fenomeen voorstelt.

Een primair gevoel voor maat ontbreekt hier, omdat men blijkbaar niet over beproefde maatstaven beschikt. De nationale gevoelens, welke hier met zorg aangewakkerd worden, dragen er verder toe bij het oordeel te vervalschen. Ter eere van Vlaanderen wil men tot elken prijs (vooral tegenover de Franschsprekende landgenooten) een belangrijke en omvangrijke Vlaamsche literatuur. En als er niet veel is, blaast men al wat men vangen en grijpen kan tot wereldwonderen op. De drie voorbeelden, uit den allerlaatsten tijd, hierboven aangehaald, zijn zeer treffend. Het spreekt vanzelf dat met dit bedrijf niemand gediend is. De betrokkenen wel het allerminst en voor de Vlaamsche cultuur zijn deze ‘genieën’ van gering nut. Deze neiging tot litteraire grootspraak, gevoegd bij het stelsel der officieele prijsuitdeelingen, heeft de verhoudingen in de Vlaamsche literatuur totaal scheef getrokken.’

Tot daar Jan Greshoff.

In ‘Het Vaderland’ en ‘De Standaard’ verscheen onderstaand antwoord. Het ‘Hollandsch Weekblad’ verdaagde de publicatie, volgens een brief, dien Jan Greshoff mij zond, om het niet achterin tusschen de advertenties te moeten stoppen: ‘hij stond erop het in dezelfde rubriek, op dezelfde plaats te doen verschijnen.’

‘Geachte Redactie.

Veroorloof mij eenige kantteekeningen te maken bij het in ‘Het Vaderland’ van II September j.l. verschenen artikel van Jan Greshoff over René Verbeeck's ‘Bladen over de Poëzie’. Zijn eigenlijke bespreking laat hij voorafgaan door enkele bespiegelingen over het veelvuldig ontdekken van ‘genieën’ door de critiek in Vlaanderen. Het euvel bestaat: in welke literatuur kan men er prat op gaan, dat nooit iemand over het paard wordt getild? Jan Greshoff heeft thans gevallen van overschatting ontdekt bij Marnix Gijsen, Raymond Herreman en mij. Na die treffende voorbeelden te hebben aangehaald, veralgemeent hij op verbluffende wijze

en loopt hij hard en wild van stapel. Mijn overschatting betreft ‘Elias’ van Maurice Gilliams. Derhalve behoor ik met mijn ongeluksvrienden tot diegenen, die ‘als er niet veel is, al wat zij vangen en grijpen kunnen tot wereldwonder opblazen’.

Wie zou durven beweren, dat hij zich in zijn leven nooit eens heeft vergaloppeerd? Als Jan Greshoff antwoordde: ‘Ik!’ zou er van Vlaanderen tot Friesland een zachte hilariteit heerschen. Maar het ligt niet in mijn bedoeling met mijn waardeering voor Gilliams terug te krabbelen. Integendeel. Ik houd het ervoor, dat Jan Greshoff's aanvoelingsvermogen faalt wanneer hij de beteekenis van ‘Elias of het gevecht met de Nachtegalen’ tot een ‘lang niet onverdienstelijk debuut’, ‘een eerste proeve’ terugbrengt. Ik acht dat Greshoff beter oordeelde toen hij zich als enthousiast gangmaker van Willem Elsschot of Jan van Nijlen opwierp en hun met zijn bewondering trouw bleef.

Na Marnix Gijsen, Raymond Herreman en mij aan de kaak te hebben gesteld, verklaart hij apodictisch dat ‘hier primair gevoel voor maat ontbreekt, omdat men blijkbaar niet over beproefde maatstaven beschikt.’ Marnix Gijsen en Raymond Herreman zullen vermoedelijk, evenals ik, zich voor elke discussie daaromtrent wachten. Zij kunnen beter de striemende bladzijden herlezen, die Prosper van Langendonck eens heeft gewijd aan een academielid, dat voorgaf *de* goede normen te kennen. ‘De nationale gevoelens welke hier met zorg aangewakkerd worden, dragen er verder toe bij het oordeel te vervalschen. Ter eere van Vlaanderen wil men tot elken prijs (vooral tegenover de Franschsprekende landgenooten) een belangrijke en omvangrijke Vlaamsche literatuur’ schrijft Greshoff. Alsof onze critiek onzen Franschsprekenden landgenooten ook maar eenigszins belang inboezemde. Alsof wij op tijd en stond niet krachtig tegen het exploiteeren van onze eigen Vlaamsche exportliteratuur hebben gestreden. Overdrijven is niet verstandig. Jan Greshoff geeft ons die les...

Laten wij dan zijn eigen overdrijving eens van nabij bezien. Ik laat buiten bespreking wat Raymond Herreman over Decorte mag hebben geschreven, het is mij onbekend. Ik las echter de recensie van Marnix Gijsen over Blanka Gijselen, ongetwijfeld een waardeerend artikel. Maar wanneer Jan Greshoff naar aanleiding daarvan schrijft: ‘Kort daarop wordt er luidkeels aangekondigd dat Blanka Gijselen het wonder van de Nederlanden is,’ dan blaast hij het oordeel van Gijsen op tot een afzichtelijke karikatuur, waarin diens

stijl, diens manier, diens genuanceerde oordeelvelling niet meer erkenbaar zijn. En om die uit eigen overdrijving geboren karikatuur veroordeelt hij hem daarna. Ik verwijs den redelijken lezer naar Gijsen's artikel over Blanka Gijselen zelf. Zooals ik genoodzaakt ben dat te doen voor de artikelen, die ik aan Maurice Gilliams heb gewijd. ‘Nu eens bazuint Maurice Roelants rond, dat ‘Elias en de Nachtegalen’ - een lang niet onverdienstelijk debuut - een meesterwerk is, zonder te vermelden, dat het ontstaan is uit een kruising van Rilke en Alain-Fournier,’ schrijft Greshoff.

De waarheid is anders. Ik heb twee artikelen over ‘Elias’ geschreven: een in ‘Contact’ en een in ‘De Telegraaf’. Ik meen de eerste te zijn geweest, die dit boek heb gerecenseerd. In ‘Contact’ heb ik terstond gewezen op de verwantschap van Gilliams’ boek met de schrifturen van Rilke en Alain-Fournier. Uit mijn artikelen in ‘De Telegraaf’ citeer ik: ‘Gilliams behoort tot de familie van de sensitieven... Wanneer ik deze familie met eenige groote oomes... moest aanduiden, dan zou ik verwijzen naar Poë, Hölderlin, Van de Woestijne, Rilke.’ En verder: ‘...ik acht het geen kleine verdienste, dat zijn ‘Elias’ mij aan de gevoelswereld van dat Fransche meesterwerk ‘Le grand Meaulnes’ (van Alain-Fournier) heeft doen denken.’ Heeft Jan Greshoff wel mijn artikelen gelezen?

Overigens is het nogal piquant, dat ik juist in laatstgenoemde bespreking heb herinnerd aan het feit hoe zwaar ik werd verketterd om te hebben geschreven, dat er in Vlaanderen zoo weinig waarachtige schrijvers zijn en zoo velen die esthetisch matjes vlechten. Klappen kreeg ik, omdat ik te weinig ‘genieën’ in Vlaanderen ontdekte. Klappen krijg ik, omdat ik aan Gilliams ‘genie’ toeschreef? Ach kom, ik schuw het woord ‘genie’ als de pest. Omdat ik ‘Elias’ beschouw, en ik blijf bij die meening, als een der belangrijkste boeken, die sinds den oorlog in Vlaanderen zijn verschenen. En is het ook niet piquant, dat Marnix Gijsen, Raymond Herreman en ik er worden bijgesleurd om als bewijs van over-het-paard-tillerij te dienen in een bespreking van een serie dichters, waaronder er verscheidene zijn, die zich over onderschatting van onzentwege beklagen?

Om de serie piquanterieën aan te vullen dient nog te worden opgemerkt, dat bij mijn lovend oordeel over ‘Elias’ nog een schepje is bijgedaan... door diverse Nederlandsche critici. Als Jan Greshoff zoeken wil zal hij onder zijn medewerkers in Groot-Nederland critici vinden, die over Gilliams stevig beredeneerde bladzijden van bewondering hebben

geschreven, waarbij mijn waardeering beslist sober lijkt.

Met wat speelschheid laat ik aan Jan Greshoff zelf naspeuren aan wie van zijn Nederlandsche medewerkers hij denzelfden, - hoe zal ik het noemen, heet dat niet ezelsstamp? - denzelfden ezelsstamp heeft toegediend als aan mij.

Er moet echter een vrij groote bloemlezing kunnen samengesteld worden uit andere Nederlandsche critieken over Gilliams. Victor van Vriesland wachtte immers niet eens het verschijnen van 'Elias' af om te getuigen: 'Al had Maurice Gilliams niets anders geschreven dan dit eene In Memoriam, dan zouden wij hem nog beschouwen als een persoonlijkheid die men niet vergeten mag en die in de toekomst ook groote aandacht verdient.'

En Anton van Duinkerken schreef: 'Hij heeft een uitweg gevonden in een sterk-persoonlijk, zeer zuiver en zeer openhartig kunstenaarschap, dat in twee bijzondere boeken dit jaar de grootste verrassing van Vlaanderen bracht, zoo niet een der verrassingen van de gansche Nederlandsche letterkunde.'

Moet hier, met de maatstaven van Jan Greshoff gemeten, worden besloten: alle primair gevoel voor maat ontbreekt aan de Nederlandsche critiek nog meer dan aan de Vlaamsche? Al die Nederlandsche critici hebben daarbij niet eens het excuus de nationale gevoelens, die het oordeel vervalschen, noch van de Franschsprekende landgenooten... Tenzij natuurlijk Jan Greshoff ons allemaal in denzelfden zak stopte en er bovenop ging zitten met de ware schalen van het goed oordeel.'

Jan Greshoff antwoordde in hetzelfde nummer wat volgt:

'Dit is een stuk, waar men moeilijk op antwoorden kan! Roelants vindt dat zijn waardeering voor Gilliams, welke volgens mij alle perken te buiten gaat, niet overdreven is. En dat zullen op hun beurt Herreman en Gijsen ook over hun uitlatingen volhouden. En zelfs de brave Johan de Maegt, die in 'Het laatste Nieuws' Bert Decorte, een verbaal talentje zonder eenigen inhoud, op één lijn stelt met Gezelle en Van de Woestijne, vindt zichzelf waarschijnlijk een gematigd man!

Ik neem dus gaarne aan, dat mijn vriend Roelants zijn lof voor Gilliams gepast acht; alleen verandert dat niets aan mijn overtuiging dat zijn terminologie in verband met zijn onderwerp ('Elias') buitensporig genoemd moet worden. Ik noemde slechts drie voorbeelden. Ik had er tien kunnen noemen. De mutueele overschatting is in Vlaanderen zoo

ingeburgerd, dat niemand goed meer van het bestaan ervan bewust is: in een land waar iedereen boven zijn geestelijken stand leeft, zijn alle verhoudingen vervalscht. Roelants zelf is overschat en neemt een plaats in, welke in geen enkele verhouding meer staat tot zijn werkelijke talenten, die overigens onmiskenbaar zijn; Herreman, Brulez, Zielens, De Pillecijn en zelfs Walschap, de meest wezenlijke figuur onder zijn tijdgenooten, allen zijn door een 'critiek', die tot eiken prijs een groote literatuur wil suggereeren, eenige graden te hoog aangeslagen. Dit verschijnsel dateert trouwens niet van gisteren. Vermeylen en Teirlinck zijn typische voorbeelden van de overschatting van een vorige generatie, mèt den heer Em. de Bom, die als letterkundige op alle eerste plaatsen paradeerde, zonder spoor van een oeuvre. En Firmin van Hecke! En daartegenover staat dan de kenmerkende systematische onderschatting van anderen, die buiten de broederschap leven.

Zooals men weet bestaat er een internationale van goud en zilver. Daar doet België niet aan mede. Dit land neemt met mindere gehalten genoegen. Vandaar dat Belgisch zilver en goud ook minder waard zijn.

Niettemin leeft men in dat gezegend land gelukkig en opgewekt. Zoo is het nl. op het gebied der schoone letteren.

Roelants heeft andere maatstaven dan ik. Dat wist ik wel. Hij komt dit nog eens bevestigen: uitstekend! Het eenige wat ik tot besluit kan zeggen is, dat wij allebei gelijk hebben, doch op een verschillend plan.'

Hierop zond ik een tweede antwoord in, dat verscheen in 'Het Vaderland' en 'De Standaard':

'Jan Greshoff heeft bij mijn kantteekening (zie het artikel 'Schatten of Overschatten?' in 'Het Vaderland') een naschrift gevoegd, waaromtrent ik u gaarne nog een paar overwegingen zou geven.

Ik had de vraag gesteld of hij wel mijn artikelen over Gilliams had gelezen, aangezien hij de opmerking maakte, dat ik niet op de verwantschap met Rilke en Alain-Fournier had gewezen. Dit was flagrant in strijd met de waarheid. Daarover glijdt Jan Greshoff zonder meer heen, terwijl hij daarentegen zijn bewering, die op een twijfelachtige bekendheid met deze artikelen berust, handhaaft.

Ook over het tweede deel van mijn betoog, nl. dat wij er in Vlaanderen grosso modo geen andere maatstaven dan in Nederland op nahouden, geen enkel woord. Over de door mij gegeven citaten van Nederlandsche critici rept Greshoff al

evenmin een syllabe. Daarentegen scherpt hij zijn summaire affirmaties aan: ‘Roelants zelf is overschat en neemt een plaats in, welke in geen enkele verhouding meer staat tot zijn werkelijke talenten, die overigens onmiskenbaar zijn.’ Ik werd op dat veel lager niveau teruggezet in gezelschap van Herreman, Brulez, Zielens, De Pillecijn en Walschap. Vermeylen en Teirlinck, verscheidene anderen deelen hetzelfde lot. De niet met name genoemde schrijvers, die in Vlaanderen buiten de broederschap leven en derhalve systematisch worden onderschat, meenen wij zoowat te kennen. Het is een oud stokpaardje van Jan Greshoff, te beweren dat Willem Elsschot en Jan van Nijlen in Vlaanderen worden miskend. Hun eenzaamheid, hun afzijdigheid behooren tot hun kenmerkende eigenschappen. Zij wordt door hen gewild. Dat wij ze laten waar zij steeds hebben willen zijn, heeft van onzentwege nooit een miskenning of onderschatting ingehouden. Integendeel: Jan van Nijlen, die den Staatsprijs ontving, en W. Elsschot worden door de meesten van ons, zij het zonder Jan Greshoff's overdrijving, in eere gehouden.

Maar laat hun niveau nu verhoogd worden door het feit dat wij thans tot onze ware beteekenis zijn teruggebracht. Wij gunnen aan Jan Greshoff gaarne zijn voortreffelijkheid, die ons goud en zilver van zooveel minder gehalte als het zijne beschouwt. Toch moeten wij hem terugbrengen tot dit deel van ons betoog, waarin wij volhouden: twee, drie uitzonderingen niet te na gesproken, verschilt onze schatting, laat staan overschatting, niet van de Nederlandsche. Hiermede bedoelen wij niet dat Nederland de beteekenis van zijn eigen schrijvers overschat, al hebben wij wel oog voor hun zooals voor onze betrekkelijke beteekenis, vergeleken bij de wereldliteratuur, maar wel, dat de overschatting, als we even die veralgemeening van Jan Greshoff aanvaarden, minstens zooveel haar bron heeft in Nederland als in Vlaanderen. Er zouden kolommen van ‘Het Vaderland’ kunnen worden gevuld met de warmste en meest waardeerende Nederlandsche getuigenissen over de personen, die hij thans een kopje kleiner maakt. In bladzijde aan bladzijde heeft Victor van Vriesland Walschap bewonderend geprezen als een schrijver van meer dan gemiddeld formaat. Aangezien Greshoff mij mede als een typisch voorbeeld aanhaalt van iemand die wordt overschat, zal men mij toestaan ook daarop te antwoorden: Het verheugt mij dat ik van de zijde der Nederlandsche critiek zooveel waardeering heb gevonden. Was het Dirk Coster niet, na Jan Greshoff, die mij bij het

Nederlandsche publiek introduceerde, op de meest lovende wijze? Daar ik echter vrees dat Jan Greshoff deze referentie zal afwijzen, herinner ik hem hieraan: ‘Als ik een biblioteekje moest samenstellen van tien deelen Nederlandsche verhalen en romans, ik zou daarin brengen: ‘Max Havelaar’ en ‘Woutertje Pieterse,’ de eerste verhalen van Van Schendel en de twee ‘Tamalones’, dat zouden al vijf deelen zijn, - en wat de rest betreft. ‘Eline Vere’, ‘Van oude Menschen’, ‘De Dingen die voorbijgaan’, nog een roman van Couperus waarschijnlijk, en voor de twee laatste deelen: bijv. een roman van Willem Elsschot, en ‘Komen en Gaan’ van Maurice Roelants. Maar alleen de eerste vijf zou ik zonder aarzeling opnemen, over de rest zou ik vragen te mediteeren, als het er ernstig op aan kwam.’

Deze uitspraak staat in ‘Vriend of Vijand’ van E. du Perron. Nog een van die *Vlamingen* ‘die zich niet bewust zijn dat de mutueele overschatting in Vlaanderen zoo is ingeburgerd!...’ Het is wel verstaan dat ik alle goed- of afkeuring niet zonder een korrel zout opvat en de bovenstaande meeningen uit vele Nederlandsche memoreer om aan Jan Greshoff te zeggen: ‘Vlaanderen is zeker niet het critisch land bij uitstek, - ik ging mijn gedachte geweld aandoen en schrijven: God lof! Spaar ons uw al te edel goud en zilver! Maar doe toch maar zooals in het oude liedje: ‘Veeg voor uw eigen deur!’ Vecht ginder onder elkaar de vraag uit: ‘In welke mate onderschatten of overschatten de Nederlandsche critici de Vlaamsche literatuur?’ Wat zeg ik: de Vlaamsche? Neen, de geheele Nederlandsche literatuur.’

Jan Greshoff versterkt zijn positie.

In het ‘Hollandsch Weekblad’ echter is de polemiek op een nieuwe leest geschoeid. Hier zal er nooit sprake van zijn ‘in dezelfde rubriek, op dezelfde plaats’ mijn tweede antwoord af te drukken. Jan Greshoff heeft immers zijn naschrift uit ‘Het Vaderland’ laten vervallen. Mijn eerste antwoord heeft hij in ander commentaar letterlijk verdronken, maar gevaar van een nieuw antwoord heeft hij ontweken door de deur voor tegenspraak dicht te doen. Ik verwijs den lezer, die gaarne den volledigen tekst van dezen commentaar zou raadplegen, naar het ‘Hollandsch Weekblad’, waarin hij betrekkelijk gemakkelijk terug te vinden is, in tegenstelling met de polemiek die uit de dagbladpers moeilijk kan opgediept worden. (2 Oct. '37).

De scheidingslijn tusschen bezonnen en lichtvaardige critiek dient minder tusschen Noord en Zuid te worden gegelegd, dan wel, in het Noorden en het Zuiden, tusschen rijp en onrijp. Maar er is geen kwestie van dat Jan Greshoff, eenmaal uit den band gesprongen, aan elke redelijke overweging haar deel zou geven. In zijn nieuwen commentaar geen woord over mijn citaten van Nederlandsche critici, - zwijgen in al de nuances van zijn voortreffelijk Nederlandsch, - maar hij heeft een nieuwen greep confetti-snippers verzameld en wil dat voor rijk bewijsmateriaal doen doorgaan. Het zou erg op kwajongenswerk lijken indien iemand daarop antwoorden wilde door een bloemlezing samen te stellen van enkele grappige schattingen, die door Nederlandsche pennevoerders werden onderteekend. Want dat in Nederland het een en ander hapert, blijkt ten overvloede uit de... lollige stukjes, waarvan Jan Greshoff zich nogal gemakkelijk een specialiteit heeft gemaakt. Zoo zou men kunnen oordeelen, dat een vergissing van dien ‘braven’ Johan de Maegt, zooals Jan Greshoff zegt, minder in de schaal weegt, dan die van Prof. Scholte, waaromtrent in een rebut onze lachlust wordt opgewekt. Ik heb het aan Greshoff gezegd en ik herhaal het hier: de wijze, waarop hij Joh. de Maegt, een journalist, dien hij overigens in de gegeven omstandigheden diende te waardeeren, in deze polemiek betrekt, getuigt gewoon van slechten smaak.

Veel liever stem ik dan met hem in, dat Raymond Herreman een blunder begaat, door boven een dagelijksch boekenpraatje den titel te plaatsen ‘Onze Voltaire’, wanneer hij Brulez en diens vertellingen bespreekt. Maar Jan Greshoff's ‘procès de tendances’ is door zooveel

moedwillige verminkingen en kwade trouw gekenmerkt, dat men wel zijn bewijsvoering bestrijden moet, zooals ook grove conclusies als deze: elk primair gevoel voor maat ontbreekt, onderling dienstbetoon, paradeeren voor de Fransche landgenooten, en zoo meer. Kwade trouw is het, in dezen nieuwen commentaar Raymond Herreman voor een systematisch overschatter te doen doorgaan, wanneer men zooals J. Greshoff heeft gemanoeuvreerd om te verkrijgen dat R. Herreman een studie zou wijden aan zijn volledig oeuvre en dan aan een andere Vlaamsche deur is gaan aankloppen, mocht men bescheidener zijn. Kwade trouw is het te beweren, dat R. Herreman in het bijzonder Urbain van de Voorde jaren lang voor een machtig criticus heeft versleten, terwijl onder Greshoff's vrienden in Nederland niemand ooit slachtoffer werd van Van de Voorde's schijntalent. R. Herreman had het gemakkelijk te antwoorden: ‘Waar hebt gij ooit van mij een woord van groote bewondering voor den criticus Van de Voorde gelezen, gij, die als leider van het tijdschrift ‘De Witte Mier’ hem steeds onder uw medewerkers hebt vermeld?’ En hij had er kunnen aan toevoegen: het crediet dat Van de Voorde zoo lang heeft gehad, al heeft er zoowel in Vlaanderen als bij uw vrienden altijd ernstig voorbehoud tegen bestaan, dankte hij hoofdzakelijk aan de investituur, die hem door Nederlandsche dag-en maandbladen, zooals de ‘N.R.C.’ en ‘De Stem’, werd verleend.

Wat het nieuw bewijsmateriaal tegen Marnix Gijsen betreft, kan men glimlachen... In een rebut legt Greshoff bijna plechtig den eed af, dat hij alles ‘au sérieux’ neemt, maar als hij deze bewijzen als ernstig beschouwt, begrijp ik waarom men hèm niet ‘au sérieux’ neemt. Marnix Gijsen dorst het bestaan De Pillecijn bij Van Schendel te vergelijken! Enfin, zooals Menno ter Braak, die in ‘Het Vaderland’ van 18 Augustus '35, onder den titel ‘In het voetspoor van Van Schendel’ schreef dat Walschap De Pillecijn's stijl niet geheel ten onrechte met dien van Van Schendel heeft vergeleken, Van Schendel op zijn zoetst weliswaar, maar toch... Marnix Gijsen heeft nog een derde zonde op zijn geweten: in zijn ‘Breviarium van de Vlaamsche Lyriek’ heeft hij drie gedichten van Alice Nahon opgenomen, nadat M. Nijhoff deze dichteres ten gronde heeft afgebroken. M. Nijhoff heeft ook Jan van Nijlen afgekamd, zou men kunnen laten opmerken, al ware 't maar om de betrekkelijke beteekenis van elk oordeel te onderlijnen. Liever beken ik, dat ik in een Breviarium ook Alice Nahon minder belang zou geven en meer belang aan R. Minne en Jan van Nijlen,

zonder uit deze details ten opzichte van een algemeen voortreffelijk werk te concludeeren: systematisch overschatter. Wie zal er aan denken E. du Perron en H. Marsman een diploma van gebrek aan doorzicht te geven op grond van het luttele feit, dat in ‘De Korte Baan’ een zoo onbeduidend en slecht geschreven verhaal als dat van Paul van Ostayen voorkomt?

J. Greshoff heeft versterking gezocht bij een ‘zeer begaafden Gentenaar’. P.G. van Hecke moet inderdaad zeer begaafd heeten als Brulez, Walschap, Vermeylen en Teirlinck tot hun ware beteekenis worden teruggebracht. P.G. van Hecke kwam op tegen verkeerde schattingen op grond van ideologische verblinding en partijschap. Zulke waarschuwingen, die voor alle literaturen passen, kon Gr. vinden bij schrijvers, die belangrijker zijn voor onze letterkunde o.a. bij van Langendonck, Vermeylen, Toussaint, Walschap en Herreman, wat bewijst dat er in de Vlaamsche literatuur, zooals in elke levende literatuur, onkruid wast, maar ook dat er gewied wordt.

De dubbelzinnigheid van Greshoff's nieuwe beweringen kan wellicht niet duidelijker blijken dan uit wat hij mij, na zijn vergissingen betreffende mijn critiek over Gilliams, in de schoenen schuift in verband met mijn beoordeeling van het boek ‘Vertellen’ en Brulez’ verhalen.

Hier volgt wat Greshoff mij ten laste legt:

‘In ‘De Telegraaf’ van 26 September j.l. noemt Roelants ‘Elias’ door Gilliams: *onvolprezen*. Hieruit blijkt wel overduidelijk, dat het Nederlandsch zijn oorspronkelijke uitdrukkingswaarde verloren heeft door het misbruik van de vergrootende en overtreffende trappen [1)]. Onvolprezen, *nooit genoeg geprezen*, gebruikt men als men over God of een genie spreekt. Dit is *niet* terug te brengen tot een simpel verschil in appreciatie. Wie een aardig beginboekje ‘onvolprezen’ noemt, mist alle gevoel voor de schakeeringen van de Nederlandsche taal en houdt er een abnormale waardeschaal op na. Ook Roelants waardeert hoogelijk de novellen die Brulez in den bundel ‘Vertellen’ openbaar maakt en die Ter Braak

1) Verantwoordelijkheid voor de evolutie van het Nederlandsch wijs ik af. Het prefix *on* van onvolprezen is sinds lang geëvolueerd naar de algemeene beteekenis *niet*. Zie ‘Modern Woordenboek’, J. Verschueren, 1937: onvolprezen. niet genoeg geprezen. Maar op welke haarklieverij iemand, die voorgeeft over zichzelf nooit tevreden te zijn, zijn thesis bouwt! Cf. J. Greshoff - ‘Te Grabbel,’ - pag. 54:... Roger Martin du Gard, die dat onvolprezen meesterwerk ‘Les Thibault’ geschreven heeft. J.Gr. moet ons maar eens zeggen of hij Martin du Gard als een genie beschouwt of als God.

(met mij) ver en verre beneden het peil van den schrijver van ‘Sheherazade’ acht. Het schijnt dat in deze vluchtige Oké-verhaaltjes wonderlijke verwantschappen aan den dag komen. Roelants ontdekt ten minste aan de hand daarvan Brulez’ geestelijke vaders: Voltaire, Laforgue, France. Alsof het geen geld kost!

Dit boekje ‘Vertellen’, bevattende Vlaamsche novellen, is (om een geliefkoosd woord van E. du Perron te gebruiken) ‘een dunne bestelling’, doch ter meerdere glorie der Vlaamsche letterkunde moet het met alle macht opgevijzeld worden. Het is waarlijk of de door mij geciteerden er prijs op gesteld hebben mij steeds meer bewijzen voor mijn stelling in handen te spelen.’

Ik waardeer Brulez’ vertellingen blijkbaar meer dan Greshoff en Ter Braak, zooals Ter Braak Walschap's ‘Celibaat’ hooger aanslaat dan Greshoff. Dat verschil in schatting breidt hij uit tot een systematische opvijzeling van geheel het boek ‘Vertellen’. Den zin zelf van mijn aanhaling van Voltaire, Laforgue en France ledigt hij van zijn voornaamsten inhoud en in het algemeen kader van zijn betoog suggereert hij, dat ik ‘l'abomination de l'abomination’ zou hebben neergeschreven.

En ziehier wat ik in ‘De Telegraaf’ publiceerde:

‘In het boek, waarin R. Brulez, M. Matthijs, F. de Pillecijn, W. Putman, M. Roelants en L. Zielens vertellen, vindt men een staalkaart terug van eenige schrijvers, wier aantal slechts weinig aanvulling zou behoeven om een vrij volledig beeld te hebben van het schrijvend Vlaanderen beneden de vijftig jaar. G. Walschap en M. Gilliams zullen wel om toevallige redenen ontbreken. Fonteyne en R. Berghen publiceerden thans uitvoerige romans. Men zou nog naar Demedts kunnen vragen. Laten we met optimisme noteeren, dat het Vlaamsche proza op dit oogenblik aan jongeren, die rijp zijn of op het punt staan het te worden, een klein dozijn goede apostelen bezit, onder wie er natuurlijk Petrussen en Paulussen zijn. En ik laat buiten bespreking of er onder de twaalf geen dertiende zit.

Geeft het half dozijn vertellers inmiddels een hoogen dunk van de Vlaamsche vertelkunst? Walschap in zijn beste romans, Gilliams in zijn onvolprezen ‘Elias of het gevecht met de Nachtegalen’, Zielens in zijn ‘Het Duistere Bloed’ of De Pillecijn in zijn subtiel verhaal ‘Schaduwen’ hebben een stijl en een toon, die nergens in dezen bundel wordt geevenaard. Willem Putman daarentegen is aan zichzelf gelijk:

hij leverde een leuk verteld verhaal, met een humoristischen, dartelen kronkel, hier en daar wat litterair gekwispel, waarin echter ook zelfspot schuilt, maar een verhaal van meer anecdotischen aard dan van menschelijke grondigheden. ‘Polka voor Piston’ van Zielens brengt ondanks zijn opgewekten titel een lijdensverhaal in beknopten vorm, naar de recepten van zijn lange romans: veel edelmoedige ontferming voor lijdenden en armen, een sociale looden kap boven eenvoudigen, tot 't donkere gepousseerd en door de ophooping van ellende en tegenslag iets te meewarig en klaaglijk. F. de Pillecijn heeft zich deze maal met het verhaal ‘De Aanwezigheid’ - een beminde aanwezigheid van iemand, die reeds over den dood is - in zijn suggestieve stemmingsweefsels verstrikt: zij doen mij aan als barok en gezocht, gevoelssluiers, die over een ongeloofwaardig geval zijn gespreid. De melodie is als in het voortreffelijk verhaal ‘Schaduwen’ - maar geldt geen aannemelijke romance.

Van Marcel Matthijs zijn er twee verhalen: ‘Het Turksch Kromzwaard’, dat een zekeren pijnlijk-grappigen inslag heeft, maar vooral ‘Mur Italien’, waarvan ik houd als van dat schrijnend-leuk boekje ‘Doppen’ van denzelfden schrijver. Het begint met de zelfverzekerde verklaring: ‘Ik heb een baantje ontdekt, dat me binnen een tijd van vier, vijf jaren rijk en beroemd zal maken.’ En het eindigt op de koele verklaring: ‘Bij het krieken van den morgen passeer ik de grens.’ Daartusschen voltrekt zich de koddige, maar zoo menschelijke en pijnlijke buiteling van iemand, die uit zijn illusies neerstort. Matthijs vertelt droogjes, komisch, gekleurd, met schijnbare argeloosheid. Hij doet van heel ver aan Elsschot denken, maar zonder diens verbeten aanklacht en dat rauwe.

Ook Raymond Brulez leverde twee verhalen, die tot de beste uit den bundel behooren. Het werk van Brulez verbetert naar het natuurlijker en eenvoudiger van zegging wordt. Wat de substantie betreft, met haar lichtelijk erotische zinspelingen, zij is met een speelsch aangewenden overvloed van eruditie gestoffeerd, die zonder eigenwijsheid of nadrukkelijkheid wordt voorgedragen. Als bloed en bodem ooit 't hooge woord in Vlaanderen kunnen spreken, dan wacht Brulez de verbanning of de marteldood, want Voltaire en Laforgue, om van Anatole France niet te spreken, behooren tot zijn geestelijke vaders. Zijn ongeloovige monkel is echter stralend door een geestigheid, die meer glimlachend dan boosaardig sarcastisch is.

Gevoeglijk kan ik over mijn intiemen naamgenoot en

dubbelganger zwijgen, om te besluiten: drie van de zes gebundelde vertellers bewandelen de wegen van het goed humeur om ons het lot van den mensch te onthullen, dat geen tocht van helden of heiligen is - de drie anderen beproeven het meer langs den ernstigen en zelfs langs den weg der dramatische introspectie. Niet alle vertellingen zijn even goed geslaagd, maar uit deze facetten van verschillende persoonlijkheden straalt een fleurig spectrum.'

Het komt me voor, dat Greshoff zelden met zooveel reserve schrijft over de auteurs, die hij 'ingezwolgen' heeft. Toen hij van commentaar veranderde werd zijn bewijsvoering zooals men ziet niet ruimer van inzicht. Ik begrijp, dat hij liever noch mijn tweede, noch een ander antwoord onder de oogen der lezers van het 'Hollandsch Weekblad' bracht. Sindsdien bereidde hij de publicatie voor van een stel rebuten, waarin er wat veel spraak is van oneerlijkheid van anderen, onfatsoenlijkheid, den honnête homme, die hij zelf is. In het smartelijk rebut 'Albedil' klaagt Jan Greshoff putten in de aarde omdat oneerlijken en dommen hem steeds polemieken aandoen, die hij nooit heeft gezocht, terwijl men het op zijn vrij woord gemunt heeft. Hij vraagt slechts voor zijn genoegen te mogen schrijven wat hij wil. Anders gezegd: verboden te reageeren als hij steenen in een andermans tuin heeft gegooid.

Hoe zou ik zijn houding van puritain-à-la-manque niet verstaan? Absolute puritein in het hart schreef hij destijds in 'Den Gulden Winckel' (Januari '33) naar aanleiding van een K. van de Woestijne-herdenking afwijzend over huldigingen ten overstaan van een groot publiek, met tentoonstelling, referaten, tooneelopvoering, receptie door een gouverneur, - dat alles waren 'totaal idiote aangelegenheden': 'Er is in het algemeen maar één manier om een kunstenaar te huldigen. En deze is: door hem, eerbiedig en ontvankelijk, in zijn werk en in de uitingen zijns levens zoo dicht mogelijk nabij te komen.' En daartoe werd ons een actieplan ontwikkeld, dat wij zelf dag in dag uit toepassen, voor een goed deel met de middelen, die ons worden opgeleverd door onze werking, welke Greshoff parodieerde.

De door zoo velen gekende correspondent van 'Het Vaderland' had het op een accoordje gegooid met zijn lezers, die een meer conform verslag verwachtten en per 21 December '32 geschreven: 'Een Nederlandsch kunstenaar, eenmaal begraven, is ook definitief uit de belangstelling gebannen. Wil men voorbeelden? Adwaïta, J.J. de Haan,

Jacobus van Looy, J.H. Leopold, Aart van der Leeuw, Louis Couperus. Laten wij tegenover onszelf eerlijk zijn en erkennen, dat onze onverschilligheid tegenover onze groote dooden pijnlijk afsteekt bij het duurzaam enthousiasme van de Vlamingen, voor wie een K. van de Woestijne, een Cyriel Buysse en een Paul van Ostayen b.v. nog levende waarheden zijn.'

Ik betreur dat gebrek aan plaatsruimte publicatie van beide stukken verhindert, publicatie ook van mijn antwoord. Ook toen liet Jan Greshoff niets onverlet om te voorkomen dat de lezers van 'Den Gulden Winckel' mijn antwoord onder oogen kregen. Het heette dat de journalist, die mijns inziens minder puritein was en reëeler dacht dan J. Greshoff, recht had op de anonymiteit. Dat ik hem dat recht wilde laten mocht niet baten. Gekelderd werd mijn nochtans zachtzinnig antwoord, dat ik nog altijd bereid ben aan evenwichtige beoordeelaars voor te leggen en dat hierop neerkwam: 'De 'zuivere' actie die gij voorstaat voeren wij. Wij geven boeken van en over Van de Woestijne, een tijdschrift, materiaal voor betere kennis van K. van de Woestijne uit. Richten wij ons af en toe eens buiten den kring van enkele kenners en estheten tot het groot publiek, dan kan de balans anders opgemaakt worden dan gij dat doet: telkens nieuwe manuscriptenvondsten, nieuw dynamisme, nieuwe leden, nieuw vastankeren van de belangstelling in den volksgrond, nieuwe steun van particulieren en overheid. Onze herdenkingen zijn niet altijd even degelijk of onverbeterlijk. Is dat niet altijd prettig maar practisch werk u te min, ons niet. Uw puriteinsche manier is theoretisch beter. Ook de merrie van Roland was de beste ter wereld. Ze had maar een gebrek: zij was dood. En men verzekert ons, dat met uw ééne goede manier om kunstenaars te herdenken, ze veelal in de vergetelheid begraven liggen als in een verzegeld mausoleum.'

Mijn antwoord was waard wat het waard was en het hindert mij niet, dat Greshoff's standpunt door andere pure geesten wordt gedeeld. Maar dat Greshoff jammert over zijn bedreigde vrijheid van schrijven, terwijl hij met man en macht tegen publicatie van antwoorden op zijn boutades ageert, doet mij volharden in een oud besluit, om de zeer zuiveren, als zij geen helden of heiligen zijn, meer met een lach te wantrouwen, dan ze als zedenmeesters te volgen.

Epistolair intermezzo.

Wie al leest wat Jan Greshoff in deze polemiek heeft gepubliceerd, krijgt den indruk: de meneer met de betere criteria en het edel goud laat toch verduiveld aardige biceps zien. Op het podium, voor de toeschouwers, klinkt het uit de hoogte: ‘deze jonge romancier...’ ‘ik heb andere idealen voor de Nederlandsche literatuur.’ Om met de woorden van J. Greshoff te spreken: ik had het voorrecht zijn epistolaire en mondelinge toelichtingen te ontvangen. Ik werd zelfs even onaangenaam verrast. Doordat hij een geëxpurgeerde lezing van zijn naschrift bij mijn eerste antwoord gaf, vóór ik het naschrift had gelezen, lokte hij een tegemoetkomende houding mijnentwege uit. Slechts achteraf bleek mij, dat de zoetekoek voor consumptie in de intimiteit bestemd was, maar dat de lekkerbek in 't openbaar weer trotsch de afstanden bewaarde tusschen hem en den hongerlijder uit het gering eethuis. Ik reageerde toen op zijn ‘geschreven’ in plaats van op zijn gesproken woord, wat later zelfs aanleiding gaf tot zijn naïeve vraag: ‘Waarom schijnt gij te begrijpen wat ik u zeg en wijst gij af wat ik schrijf?’ Kleinmoedig kon hij aanvankelijk de flagrantste vergissingen niet rechtzetten. Kleinmoedig kon hij, toen hij ‘zijn’ polemiek bundelde, geen glimp opvangen van het minder hooghartig vuur, dat hij tusschen vier oogen liet branden. Deze kleinmoedigheid, op het menschelijk plan, wekt bij mij meer verzet op dan elk litterair meeningsverschil.

In een eerste briefje, dat ik ontvangen mocht, heet het: ‘Het is een aardige polemiek waar ik veel schik in heb.’ Als de polemiek, na het gewijzigd commentaar in het ‘Hollandsch Weekblad’ gesloten is, schrijf ik in ‘De Standaard’ dat ik ze, na afloop der ‘Hoogdagen van de Vlaamsche letteren’, hervatten zal: ‘Zijn artikel in het ‘Hollandsch Weekblad’ verdient op verscheidene punten te worden rechtgezet. De figuur van Greshoff moet nader worden belicht, want meer en meer belichaamt zij voor mij een geestesgesteldheid, die ik verderfelijk acht.’

Dan ontvang ik van Greshoff expresse-brief na expresssebrief. In den eersten expresse-brief ‘is hij niet af te brengen van zijn meening, dat men hier wat gauw, al te gauw victorie blaast,’ maar daarnaast is het al verzachting wat de klok slaat, bij een tranerig ten toon spreiden van verdriet: ‘Ik vertelde je toen ook hoe het stukje geschreven was, - een *ongesigneerde* [1] *vluchtige krantencorrespondentie* (onderlijnd

1) Nog een vergissing. Als Greshoff zegt *ongesigneerd*, dan denkt hij ‘neem het niet ernstig op’ en hij leeft in den waan dat een door hem *gesigneerd* artikel *ongesigneerd* is.

door J.Gr.)' '...Als ik ook maar het allerflauwste vermoeden had kunnen hebben, dat dat krantenstukkie tot deze quaestie zou leiden, had ik de afbraak dier dichteren anders ingeleid! Geen haar op mijn hoofd heeft aan deze mogelijkheid gedacht en dit twistgeschrijf heb ik niet verwacht, niet gewild. Ik was en ben er trouwens *niet* op voorbereid, daar ik geheel vervuld ben van eigen werk op dit oogenblik. Het eenige wat ik er van heb is onbehagen en verdriet.' En in een anderen expresse-brief: 'Na een slapeloozen nacht, waarin ik deze quaestie tienmaal van alle kanten bekeken heb en mijn geweten tienmaal binnenste buiten gekeerd, ben ik onbekwaam tot het werk, dat mij wacht. Niet het litteraire, maar het menschelijke probleem *moet* opgelost worden, om der wille van misschien ons beider, althans mijn gemoedsrust.' 'Ik heb rust noch duur voor ik nog eens kalm en omstandig met je gepraat heb. Ik heb nl. de overtuiging dat een bedaarde en nauwkeurige uiteenzetting dit plotseling opgedoken misverstand uit den weg kan ruimen.'

En dan bracht hij mij zijn gesproken commentaar. Hij verdedigde zijn overtuiging, maar droeg er zorg voor de betrekkelijkheid ervan te definieeren. Daarom schetste hij zichzelf als een soort 'Marseillais', die met zijn boutades de dingen aanscherpt. Ik heb hem op dit punt niet tegengesproken....

Ik heb ook mogen vernemen, dat die 'hooge idealen voor de Nederlandsche literatuur' niet in absoluten zin moeten worden opgenomen, want 'de geheele Nederlandsche literatuur is hem geen waarachtig vriend waard.'

Ik heb mijn stellingen gehandhaafd, om der waarheid en der vriendschap wille. Dat verdriet en die narigheid van de brieven kwamen mij hoe langer hoe meer voor als een weeïg en geïnteresseerd zelfbeklag, dat tentoongespreid werd om andere redenen dan het verlangen onze polemiek tegen misverstanden en onze vriendschap tegen uitdooven te beschutten. Een loyaal woord, minder beschermend en uit de hoogte en met wat minder Marseillaanschen geest, *toen hij voor het publiek schreef*, zou mij meer van zijn oprechtheid en van zijn moed hebben overtuigd.

Ik heb me toen voorgenomen ook dezen anderen Greshoff te laten zien. Men kan dit besluit overbodig vinden. Ondanks mijn mentaliteit van normalen zondaar kan ik niet goed lijden, dat iemand in het openbaar schrijft: 'het bestaan is niet makkelijk voor hen die *nooit* tevreden zijn met zichzelf, noch met hun medemenschen' en in het particuliere 'het penny-a-liner-schap' als verzachtende omstandigheid

aanvoert voor ‘losse, vluchtige, journalistieke opwellingen’. Men kan beter zichzelf en zijn medemenschen minder heroïsche eischen stellen en eenvoudig, als ‘honnête homme’ zonder meer, fatsoenlijk blijven.

Om dit relaas nog met een kostelijke grap te kruiden: Ik heb Jan Greshoff gevraagd mij, behalve natuurlijk Jan van Nijlen en Willem Elsschot, de in Vlaanderen schromelijk onderschatte kunstenaars te noemen. Hier zijn hun namen en houd u vast: Karel van de Woestijne, Cyriel Buysse. Jan Greshoff verwart blijkbaar populariteit met naar waarde erkend zijn. Van de Woestijne was gelukkig niet populair, maar naar waarde erkend. En Buysse ontbrak het zelfs niet aan populariteit.

Alle verdriet is over, Jan Greshoff gaat onverstoorbaar weer zijn gang.

Ha, de rebuten, de onbestelde brieven, men mocht het woord soms nemen in den oorspronkelijken zin. Er staat in dat boek een rebut, dat typisch is voor de mentaliteit van Greshoff. Wanneer gij, ik en een ander een ‘losse, journalistieke opwelling’ hebben geschreven, waartegen nogal het een en ander is ingebracht; wanneer gij, ik en een ander in verband daarmee confidentieel platte broodjes hebben gebakken, dan zouden wij er tweemaal over nadenken eer wij alles bij elkaar schrapen om het den edelen vorm van het boek te geven. Überhaupt heb ik er nog niet over gedacht mijn ‘journalistieke opwellingen’ te bundelen.

Alles bijeengeschraapt? Wel neen. Jan Greshoff vindt het prettiger om zonder tegenspraak in een boek te triomfeeren. De polemiek in kranten geraakt wel vergeten en dan blijft daar een Greshoff in boekformaat over, die zijn wijs licht laat schijnen.

En wat heeft hij gedaan? In een brief, bestemd om niet besteld te worden, heeft hij al zijn aantijgingen vrijwel woordelijk overgenomen, met weglating of schoonwrijving van al wat hem in mijn antwoorden in een minder voordeelig daglicht mocht hebben gesteld. Die brief bevat al wat hij - in 't openbaar wel te verstaan, - tot mij heeft gericht. Van mijn opwerpingen heeft hij alleen onthouden, dat hij te zeer generaliseert en zijn voorbeelden slecht kiest. Zijn vergissing, dat ik bij mijn bespreking van Gilliams’ ‘Elias’ niet op verwantschap met Alain-Fournier en Rilke heb gewezen, is hersteld. Een virtuozenwerkje, een lichte toets, en klaar is Kees! De nieuwe lezing luidt: ‘Nu eens bazuint Maurice Roelants rond dat ‘Elias en de Nachtegalen’ - een lang niet onverdienstelijk debuut - een *meesterwerk* is; dat het ontstond uit een kruising van Rilke en Alain-Fournier schijnt hem niet te hinderen.’ Voor mijn part heb ik mij over de bedoelde verwantschap verheugd, want zoo hun invloed zeer zeker heeft bestaan, werd hij organisch verwerkt.

Er is iets dat mij wèl zeer hindert, - die terminologie van Jan Greshoff: een ‘kruising’ van Alain-Fournier en Rilke, wat hoegenaamd niet meer in verhouding staat tot de ‘verwantschap’ die uit ‘Elias’ blijkt; dat opzettelijk aandikken om ‘Elias’ te onderschatten: ‘sympathiek, doch zwak en weinig persoonlijk debuut.’

Het getuigt niet voor iemands oordeelvermogen, dat hij

‘zwak en weinig persoonlijk’ noemt wat zoo opvallend nerveus en zoo persoonlijk is. Het heeft mij daarentegen getroffen, en ten zeerste verheugd, dat Gilliams in nauw contact met Rilke en Alain-Fournier, en bovendien met Van de Woestijne en Poë en Hölderlin heeft kunnen staan, dat hij zoo natuurlijk thuis is in een geesteswereld waarvoor veel dichterlijke potentie en een groote gevoelsverfijning noodig zijn, om ten slotte toch zijn eigen gemoedsleven en zijn eigen verbeeldingswereld zoo scherp uit te schrijven. Dit verschijnsel komt in onze Vlaamsche en in het algemeen in de Nederlandsche literatuur niet zoo vaak voor, dat men de meening van wie een gelukkige uitzondering miskennen haar gang zou laten gaan in een gelispel van: ‘Wij weten het beter!’ De levende zenuwvezels van een overgevoelige, van een kennelijk mensch, van Maurice Gilliams zelf, trillen in dezen ‘Elias’. Jan Greshoff merkt het niet. Hij zit zelfgenoegzaam in zijn onbegrip. En deelt eens te meer lessen uit. Het ontbreekt hem alsnog aan referenties.

S. Vestdijk behoort tot de referenties, die hij, wanneer 't in zijn kraam te pas komt, als bijzonder bevoegd en definitief dooddoener aanhaalt. Over vier bladzijden ‘Libera nos, domine’, die Gilliams in ‘Kristal 1937’ liet verschijnen, en die zoo, om de zegging, het accent, de suggestieve kracht, uit het boek ‘Elias’ konden genomen zijn, getuigde S. Vestdijk in de ‘N.R.C.’: ‘Maurice Gilliams... schreef een onvergetelijk interieur: ‘*Libera nos, domine*’... Als visionnair brok proza, en lang niet als louter schrijfoefening, is dit stuk eersterangs.’ Volgens S. Vestdijk zou Gilliams als ‘Elias’ zoo'n zwak en weinig persoonlijk debuut was, aardig wat weg hebben afgelegd sinds vorig jaar.

Het verwarren van het probleem der over-en onderschatting in de Vlaamsche letteren is mij niet waard, dat Jan Greshoff er een auteur als Gilliams voor offert. Ook op critisch gebied heeft Gilliams een persoonlijk oordeel en geeft hij blijk van een sympathieke strengheid en goeden smaak. Hij weet wat hij wil, zonder onevenwichtigheid of Marseillaansche grootspraak. Over A. van Schendel schreef Gilliams een paar zeer gepast-gereserveerde bladzijden [1)], die door meer dan een criticus, als hij zijn Europeesche maten uithaalt, zullen worden bijgetreden.

Dit oordeel steekt overigens niet weinig gunstig af tegen het onbesuisd lyrisme, dat Jan Greshoff te pakken krijgt als zijn zoon, zonder hem te consulteeren, eens een voordracht

1) ‘Contact’, 1936, Maart-April. Moet daar misschien Gilliams’ straf uit verklaard worden?

houdt over ‘Un grand prosateur néerlandais, Arthur van Schendel’: ‘Ik lees er het absolute bewijs in dat Van Schendel's werk niet veroudert. Uit dit kleine voorbeeld blijkt hoe rijk en algemeen-geldig het is, welk een onvergankelijke levenskracht erin brandt, welke betoovering ervan uitstraalt.’ Deze borrelpraat is van den Marseillaanschen vader die tegen hoera-overdrijvingen waarschuwt en die beweert zelf een critische methode toe te passen.

Maar laten wij thans de stukken, die Jan Greshoff op tafel legt, wat nader onderzoeken. Ik heb immers uit deze polemiek kunnen leeren, dat telkens wanneer hij zich op een auteur of een tekst beroept het voorzichtig is tot de bron op te klimmen: men vindt iedere maal vergissingen of tendentieuze bedoelingen in zijn interpretaties. ‘Ziehier het eerste citaat dat uw ergernis wekte,’ lees ik, en tot mijn verwondering krijg ik onder de oogen een tekst van 1935, dien ik nooit had gelezen, een oordeel over de Vlaamsche ‘Forum’-redactie, waarop ik te gepaster tijd omstandig antwoorden zal.

Maar aangezien Jan Greshoff schrijft dat hij zichzelf citeert, ben ik tot de bron opgeklommen, zijn ‘*Critische Vlugschriften*’ (Boucher 's-Gravenhage, 1935). Het citaat draagt al de teekenen van de trouwe aanhaling. Jan Greshoff zou zich niet, zooals Urbain van de Voorde, laten beetnemen door aanhalingsteekens achterwege te laten. Maar zooals Urbain van de Voorde knoeit hij in het citaat. Hij moffelt den passus weg, die mijns inziens den verstandigen kant uitging, maar die zijn huidige stelling er een tikje komisch doet uitzien. Hij maakt vaag en algemeen wat bepaald was, uit vrees dat de lachers aan een van zijn volte-faces vroolijkheid zouden beleven. Alsof een volte-face uit honderd ons nog verbazen zou: o, Mussolini, waar is de tijd, dat Jan Greshoff met uw kenteekenen op de borst u eer bewees, terwijl ge 't nu in rebuten stellen moet met een minachtend woord: ‘Wie, behalve een maniak, kijkt òm... als Mijnheer Mussolini op een balkon klimt omdat hij zoo noodig praten moet?’ Men kan zich trouwens altijd afvragen wanneer Greshoff zijn eigen oordeel ten gronde zal afbreken, - o Censuur, o Maurras... Is een dwaas wiens gedachten nooit evolueeren. Wat echter bij Greshoff zoo komisch aandoet, is bij elke volte-face die toon van: ‘Wat zijn het maniakken en stompzinnigen die het met mij niet eens zijn!’

Na een soort joviale soldatenkameraadschap, die onder de Vlaamsche schrijversbent heerschen zou, te hebben aan de kaak gesteld, alsook den opvallenden afstand in tenue en kwaliteit

tusschen de Nederlandsche en Vlaamsche afdeeling van het tijdschrift ‘Forum’, heeft Jan Greshoff begrepen waarom Karel van de Woestijne, een der groote Europeanen, in zijn landje, ondanks officieele erkenning, zoo bitter eenzaam stond. ‘Hij was te groot. Hij was te bijzonder. En vooral was hij niet exclusief-Vlaamsch, d.w.z. niet provinciaalsch genoeg naar den smaak van zijn tijdgenooten, die er niets voor voelden om door een vergelijking tot de ontdekking van hun eigen bekrompenheid te komen.’

Men zou de schouders kunnen ophalen of zich boos maken om dat stuk smalenden roman-feuilleton over Van de Woestijne's tijdgenooten. Zelfs Gezelle werd niet zoo spontaan als Van de Woestijne door zijn tijdgenooten erkend. Van de Woestijne werd, toen hij nog leefde, met speciale tijdschrift-afleveringen, met boeken en universitaire theses bedacht. Wat zou Jan Greshoff dan wel hebben gewild? En welk waanbeeld spookt hem voor oogen? Denkt hij dat het mogelijk was, of zelfs wenschelijk, de eenzaamheid van Karel van de Woestijne te verbreken? Droomde hij voor Van de Woestijne de populariteit van een volksdichter? Het gaat op geborneerdheid lijken, wanneer men rond die eenzaamheid gaat dazen als rond een accident dat van buiten af zou zijn gekomen en niet uit Van de Woestijne's eigen natuur. Heeft Greshoff dan niets verstaan van Van de Woestijne's prachtige bladzijden over ‘de volstrekte eenzaamheid’?.... ‘Eenzaamheid der klippen, gij hevelt het menschenbloed uit oogen, uit ooren, uit neus en uit mond; niets nog mogen wij worden gewaar, waar wij nochtans van leven moeten, wij ledigen ons aan ons eigen inhoud; weldra zijn wij niet meer bij machte te verlangen naar den dood...’

Voor de bekrompenheid van Van de Woestijne's tijdgegenooten bestond er in 1935 nog een correctief. Op de hierboven aangehaalde regelen liet Jan Greshoff volgen: ‘Wij zijn nu eenmaal in Nederland een historisch gevormd cultuurfonds rijk, dat men in Vlaanderen moet missen. Het gaat niet aan om hier onzen Zuiderbroeders een verwijt van te maken. De besten van hen voelen het en gaan er onder gebukt. Het verleden is niet ongedaan te maken. Zij zullen nu nog moeten veroveren en gaan opsparen wat onze voorvaderen voor ons bijeenbrachten. Het behoort tot onze liefste wenschen, dat de Vlamingen er in zullen slagen zich tot de hoogte der Nederlandsche beschaving op te werken.’

In 1937 werpt Jan Greshoff dezen passus over boord. Wij begrijpen maar al te best waarom hij zijn eigen tekst expurgeert...

En niet minder goed begrijpen wij waarom hij zichzelf in 1937 als volgt citeert: ‘Wij behoeven niet te verzwijgen dat als geheel de Vlaamsche letterkunde van nu (in weerwil van enkele belangrijke schrijvers) een pooveren indruk maakt naast de Nederlandsche’ terwijl er in 1935 stond: ‘... (in weerwil van belangrijke schrijvers als Van Nijlen, Elsschot, Gijsen, Minne, Roelants en Walschap)...’ Arme criticus, die over zichzelf nooit tevreden is... en o humor van het geval!

Er kan hier nog worden gewezen op de evolutie van een Greshoffiaansche woede. In het ‘Hollandsch Weekblad’ schreef hij: ‘Alle verwijten van anti-Vlaamsche gezindheid (ik ken de strijdwijze van de heeren zoo'n beetje) wijs ik a priori af.’ Mijn deel in de polemiek ligt hier voor iedereen open: er staat geen regel in te lezen, dat op een verwijt van anti-Vlaamschgezindheid gelijkt. Walschap heeft ook zijnerzijds Jan Greshoff van antwoord gediend. R. Herreman heeft kordaat geriposteerd: ‘Om het in bokstaal te zeggen, Jan Greshoff slaat onder den riem.’ Nergens een verwijt van Vlaamschvijandigheid, alleen verwijten van unfairheid en onbegrip. In zijn rebut is het a priori niet aanvaarden van verwijten van anti-Vlaamschgezindheid geworden: ‘... ik moet toch even een vlaag van woede onderdrukken. Ik had het niet van u gedacht, dat ook gij, zelfs gij, met het argument der Vlaamschvijandigheid op de proppen zoudt durven komen.’

Die verontwaardiging in een gebundeld geschrift, waarbij het geheel anders luidend antwoord ontbrak, zou het zeer goed hebben gedaan.

Om te eindigen kan op een verbetering in den tekst van J. Greshoff worden gewezen. In het ‘Hollandsch Weekblad’ had P.G. van Hecke kunnen genieten van een eervol certificaat. Hij figureerde er als een ‘zeldzaam begaafd Gentenaar’. In het beruchte rebut is P.G. van Hecke gewoon ‘een Gentsch publicist’ geworden. Adieu, veau, vache, cochon, couvée...

Open brief aan een noorderbroeder.

Er wordt in Vlaanderen overschat. Zooals bij den aanvang van deze polemiek stel ik de vraag: in welke literatuur kan men er prat op gaan dat nooit iemand over het paard wordt getild?

Blikken wij ver terug, dan verheugt het ons, dat wij 'Willem die den Madoc maakte', Ruusbroec, Hadewijch, om maar enkele namen te noemen, aan de Nederlandsche cultuur hebben geschonken, zonder te rekenen met het feit, dat veel van wat in onze 16e eeuw voor ons verlies was, winst voor u is geworden. Met spijt zien wij echter terug naar onze donkere eeuwen, gedurende dewelke wij waarlijk doodarme broeders zijn geweest. Gij weet evengoed als wij, dat de kentering bij ons nog niet zoo heel lang geleden is gekomen.

Hoe was het met ons gesteld toen wij uit dat historisch hol kwamen? Ik zal mij wel wachten hier een omstandig overzicht van de Vlaamsche herleving te geven. Op enkele factoren wil ik echter uw aandacht vestigen. Het is wellicht goed, dat gij bij de beoordeeling van wat onze huidige bijdrage tot de Nederlandsche letterkunde beteekent steeds voor oogen zoudt houden dat wij Vlamingen slechts de helft van de bevolking van Nederland tellen. Beschouw daarbij dit: Staat en volksbelang dekken elkaar bij u sinds lang. Hier komen wij er nu pas toe den Staat te dwingen niet tegen, maar zelfs voor de Vlaamsche cultuur te ageeren. Sinds eeuwen leven al uw standen van hoog tot laag op cultureel gebied met elkaar in gesloten verband. Wij legden den onderbouw van een eigen cultuur tegen onze hooge standen in. Gij hebt sinds lang een in vele opzichten merkwaardig cultuurapparaat, - universiteiten, pers, uitgeverij, boekbedrijf, - terwijl wat wij bezitten nog veelal nieuw is, soms met primitieve middelen opgebouwd, berekend voor een volk, dat vijftig jaar geleden, het is pijnlijk om te zeggen, nog grootendeels analphabeet was en dat slechts sinds 1914 den leerplicht kent. Kortom, wij hebben er een wilde vaart achter gezet om onzen achterstand in te loopen.

Het spreekt vanzelf, dat gij reeds stevige vormen van een algemeene beschaving bezit, die wij nog moeten missen. Wij stellen ze ons vaak tot voorbeeld, minder om ze klakkeloos over te nemen dan om in onzen aard het gelijkwaardige te ontwikkelen. Vriendschappelijk en tusschen ons gezegd, wij zien in uw beschaving ook eenige uitwassen, waarvan wij beslist niet willen weten. Maar dat is voor een andere gelegenheid. Gij zijt in elk geval beschaafd, waar wij dikwijls

nog maar ternauwernood zijn ontbolsterd. Wij zijn af en toe nog leutige barbaren, boerenzoons, arbeidersjongens, die zich niet met de distinctie van Jan Greshoff over alle hindernissen heenwerken. De geestesrijkdom wordt steeds door reserves uit de volkslagen vernieuwd. Dat verschijnsel in Frankrijk bestudeerend, constateert Duhamel dat de transsubstantie van boer en arbeider tot kunstenaar in den regel over drie generaties loopt: uit boer en arbeider groeit een gegoede burger, die zich in het volgend geslacht op de cultuur gaat richten en de derde overgang leidt dan tot artistieken bloei. Ook bij u stammen de schrijvers vaak uit de burgerij, die na eerst materieelen welstand te hebben verworven, later disciplines voor den geest heeft aanvaard. Gij hebt grootendeels een literatuur van doctoren, en doctoren onder de schrijvers zijn bij ons uiterst zeldzaam. Wat bij u door traditie en cultuur is gestyleerd, moet in Vlaanderen veelal worden vergoed door natuurlijke begaafdheid en autodidactischen ijver: de sprong van boer of arbeider naar schrijver wordt bij ons nog in de meeste gevallen zonder overgang gedaan. Goed en slecht groeien hier dan ook weelderig door elkaar. Enfin, zooals dat in alle literaturen het geval is. Maar het slechte misschien wat minder met den schijn van het goede dan in literaturen met doorwerkte en bezonken beschaving. Het verbaast ons vaak dat wat in den grond onbeduidend en vervelend is, zich in uw literatuur zoo deftig en degelijk kan voordoen.

Waar gij veel geleerd en intellectueel begrip en onbegrip ontmoet, - voorrecht van een land met traditie, - is er bij ons meer spontaan en ongelouterd verstand en misverstand. Ons recent tot de lectuur gekomen publiek onderscheidt niet altijd het koren van het kaf, of onderhoudt, zooals Richard Minne zegt, het heidensch feest zooals het Roomsche. Enfin, zooals dat bij u gebeurt naar beschaafde wetten en vormen. Onze domheid is vaak nog niet eigenwijs en gediplomeerd. Een zeer belangrijke factor bij u is ten slotte uw sterk gevoel van eigenwaarde en hiërarchie. Ik heb bij u schrijvers en over het algemeen intellectueelen ontmoet, die uit hun voortreffelijkheid het bewustzijn putten, dat zij den minderen schrijvenden of intellectueelen man streng moeten afwijzen. Ons te zamen moeten te weer staan, benevens een losser gemeenschapsleven, houden bij ons groot en klein, oud en jong, gewichtig heer en dilettant op enkele uitzonderingen na bij elkaar, wat niet belet, dat iedereen, wanneer hij met zichzelf weer alleen is, naar eigen geaardheid denkt en schrijft.

Bezie in dat licht de balans, die onlangs bij de Hoogdagen der Vlaamsche Letteren werd opgemaakt. Voor ons proza nam F. de Pillecijn er in op: Buysse, Streuvels, Vermeylen, Teirlinck, Toussaint van Boelaere, ten deele als schrijvers die hun belangrijkste werk vóór den oorlog publiceerden; Timmermans en Claes als folkloristen; Walschap en Zielens als naturalisten; Wies Moens als vertegenwoordiger van het humanitarisme; Brulez en Elsschot als wie speelsch of ik voeg er aan toe wrang tegenover het leven staan; en onder de jongsten haalde hij Gilliams, Berghen, Matthijs en Fonteyne aan. De Pillecijn had zonder schande nog een woord aan Fr. de Backer, Fr. Smits, L. Baekelmans, M. Sabbe kunnen wijden.

R. Herreman schreef resumeerend over onze poëzie: Gezelle en Van de Woestijne gingen voorop, Jan van Nijlen volgde; en in de verdere rij werd een raak woord gewijd aan F. van Hecke, A. van Cauwelaert, R. de Clercq, Brunclair, Van Ostayen, Wies Moens, K. van den Oever, Marnix Gijsen, R. Minne, - waarvan uw J. Greshoff zooveel heeft geprofiteerd - A. Mussche, A. van Houtte; het overige werd een eenvoudige begroeting van ‘te veel en te weinig’ van de jongste dichters.

Th. de Ronde overzag de dramaturgie en haalde aan: G. Martens, C. Verschaeve, H. Teirlinck, W. Putman en A. van de Velde.

De Vlaming, die deze sober gestelde balans nagaat, - het essay werd bescheiden buiten beschouwing gelaten, - concludeert: ‘Laat de Jan Greshoffen maar onze pooverheid vaststellen, - er steekt in ons nog zoo chaotisch, in ons jong Vlaanderen toch wel goede stof; bij veel slordigheid is er reeds het begin van een stijl; te midden van veel drabbige strooken ligt een niet te misprijzen partij vaste grond.’

Vergelijkt de Vlaming die balans bij wat Nederland met zijn tweemaal zoo groote bevolking en zijn gedegen oude cultuur kan inventariseeren, dan denkt hij: ‘Is het proza boven den Moerdijk wel zooveel rijker? De Nederlandsche poëzie, Gezelle en Van de Woestijne apart gesteld, is in haar algemeen voorkomen tot een grooter architectuur gegroeid. De dramaturgie is ginder en hier niet veel zaaks. En het essay en de critiek hebben in Vlaanderen slechts sporadische beteekenis, terwijl Nederland overvloedig essays schrijft en critiseert,’ - ik ging schrijven: zich groot critiseert, maar ik ben er niet heelemaal van overtuigd.

Beschouwt de Vlaming ten slotte zijn belangrijkste figuren om ze met groote dichters en schrijvers uit de wereldliteratuur

te vergelijken, om waarlijk met Europeesche maten te meten, dan wedijvert hij in bescheidenheid met de verstandigste Nederlanders en troost hij zich door met een variante Gezelle na te zeggen: ‘Laat onze literatuur arm of rijk zijn, ze is Vlaamsch en ze is de onze.’ Wij hopen soms met angst op verderen groei en werken met alle middelen voor een opgewekt litterair leven en een krachtig leven tout court, met meer zin voor het betrekkelijke dan Jan Greshoff ons toeschrijft.

Want ik vraag het u, Noorderbroeder, men wil ons doen doorgaan voor overschatters, zelfoverschatters uit systeem: zien wij onze letterkundige waarden en hun onderlinge proporties wel zeer verschillend van de voorstelling, die gij er van hebt? Hebben wij b.v. ooit, aan wie het ook zij, de illusie willen geven een opmerkelijke dramaturgie te bezitten. En vraag, waarover Jan Greshoff steeds het antwoord schuldig is gebleven: hoe te verklaren, dat onze schrijvers van eenige beteekenis zelden of nooit milder, enthousiaster, met koeler overleg werden geprezen dan door *uw* critici? Ik denk hier niet speciaal aan Elsschot en Van Nijlen, maar Streuvels zoowel als Teirlinck, Walschap zoowel als Gilliams, Timmermans zoowel als Claes zullen moeten getuigen, dat zij zelden in Vlaanderen werden geprezen zooals in Nederland. Zelfs heb ik vaak bejammerd, dat de critiek in Vlaanderen voorshands niet toegerust is om met een zelfde aandacht en ijver haar belangstelling aan de Nederlandsche schrijvers te wijden.

De geschreven critiek speelt bij ons, ten goede niet, maar al evenmin ten kwade, de rol, waaraan in Nederland een naar het ons wil voorkomen overdadig deel van het geestesleven wordt geofferd. Ik ben niet overtuigd, dat de critiek zoo'n belangrijk aandeel heeft in het tot stand brengen van een groote literatuur, o Nederlandsche literatuur! Op dat punt ben ik zoo sceptisch als Jan Greshoff zelf, die in menig lolstukje de critiek tot een kleine beteekenis terugbrengt.

Er werkt in Vlaanderen ook bij alle overschatting een immanente rechtvaardigheid. De Vlaamsche criticus Persijn heeft schrijvers op hoogten getild, waarvan zij, zonder dat er ooit een woord aan werd verspild, zijn neergestort. Er zijn een heeleboel mummies, die niet omver gestooten behoeven te worden om omver te vallen. Wil dat zeggen, dat de critiek in Vlaanderen op haar twee ooren mag slapen? Dat de overschatting steeds zichzelf verteert? Dat goede perspectieven in Vlaanderen zoo maar vanzelf ontstaan? De Vlaamsche critiek is minder door feestmalen en letterkundige prijzen bedorven dan Jan Greshoff beweert. Zij neemt als 't pas geeft

geen blad voor den mond. Ik wist trouwens niet dat sommige Nederlandsche critici, om zuiver te blijven, feestmalen en prijzen moeten schuwen en in alle omstandigheden Jansenius en Calvijn moeten vereeren.

De Vlaamsche letterkunde vindt in zichzelf de kracht om bedenkelijke vrachtverschuivingen tegen te gaan. Pol de Mont is een tijd voor een belangrijke figuur versleten, zij het ook maar bij de argelooze goegemeente. De afrekening, die Dr. R. Lissens heeft opgemaakt, trekt een flinke streep door al wat bij Pol de Mont te licht werd bevonden. Dirk van Sina heeft den Verschaeve-cultus te boek gesteld, - G. Walschap heeft onmiddellijk eenige steenen in de ruiten van den tempel gegooid. Vraag aan Timmermans hoe Vermeylen den geest van Brueghel over zijn roman met dien naam heeft geïnterviewd. Vraag aan Teirlinck of zijn vriend Toussaint van Boelaere over zijn werk steeds zachte liefkoozingen neerschrijft, - ik ben zelfs de meening toegedaan dat het oeuvre van Jan Greshoff een even harde behandeling door zijn Hollandsche vrienden minder goed verdragen zou. Er ontsnapt hem zoo weinig, schrijft Jan Greshoff: hij moet dan wel hebben bemerkt, dat de 'Tijdstroom' - groep zich herhaaldelijk over te lauwe waardeering heeft beklaagd, terwijl de jongstaankomenden, die in de 'Waterkluis' onderling contact hebben gezocht, de lucht nog van jammerklachten doen beven over de harde critiek.

Ik besluit, waarde Noorderbroeder. Er wordt in Vlaanderen met het schatten, en daarmee niet alleen, soms wild uit den band gesprongen, enkele malen om andere, maar meestal om dezelfde redenen als bij u en elders. Daar wordt ook met zelfkennis en critischen zin op gereageerd en stelt men hier het critisch vernuft niet aan de spits van alle menschelijke bedrijvigheid, toch wijzen wij als te weinig ernstig en te weinig reëel de boutades van uw Marseillanen af, dat hier elk primair gevoel voor maat ontbreekt. Er zijn bij u veel critici, die mild over sommige uitingen der Vlaamsche literatuur oordeelen en die ons daardoor niet altijd diensten bewijzen. Die hebben wij ook. Er zijn bij u enkele strenge critici, die de Vlaamsche literatuur met Europeesche maten meten. Niets is ons meer welgevallig. Hier ook zijn er enkele. Maar wanneer zij bij u en ons, zonder ooit eens van hun voetstuk af te dalen, permanent den neus optrekken, dan weet ik wel welke komische standbeelden zij ten slotte belichamen, want ook als groot licht en groote Europeaan kan men ridicuul zijn. Maar vooral moeten uw erwtentellers, die ons hooghartig Europeesche lessen komen geven, in

hun litteraire bagage meer mee hebben dan de dingen die ons haastig naar het werk van waarachtige schrijvers van Europeesche beteekenis doen grijpen. Want ook bij ons zijn er menschen, die af en toe aan een behoorlijke tafel dineeren en zich in werk van universeele waarde verdiepen.

Laten wij voor het overige onderling strengheid met generositeit betrachten, en onze goede betrekkingen liever op reëele feiten baseeren dan op Marseillaansche boutades. Ik heb aan het bestrijden van Jan Greshoff meer gewicht gehecht dan noodig zou zijn geweest als het een louter meeningsen graadverschil had betroffen. In en door hem is een verderfelijke geest werkzaam, een tactloos zelfbewustzijn, dat in een overdreven gevoel van eigenwaarde zijn wortel heeft, een puritanisme, dat zich vies afwijzend verhoudt tegen honderd en één van onze 'onwaardige' bezigheden, een geest, die onze betrekkelijke armoede niet respecteert. Een geest, die ons overigens minder imponeert dan sommigen denken, want wij hebben sinds lang hun eigen maat genomen. En of die geest voor u in het Noorden wel zoo heilzaam is, betwijfel ik. Gij en wij hebben af en toe om dezelfde superrevisoren te lachen, zooals wij tegen dezelfde loshoofdigheid te weer moeten staan.